

LI ČAJLD SUTRA NE POSTOJI

Sa engleskog prevela
Marija Pavićević

**Čarobna
knjiga**

*Za moje svastike Lezli i Sali,
izuzetno šarmantne, divne dame.*

JEDAN

Bombaše-samoubice je lako uočiti. Odaju ih razni znaci. Najčešće zato što su nervozni. To su po pravilu početnici.

Izraelska kontraobaveštajna služba priredila je priručnik odbrambenih strategija. Uputili su nas na šta da obratimo pažnju. Na osnovu praktičnih zapažanja i psiholoških uvida sastavili su spisak pokazatelja u vidu oblika ponašanja. Stavke sa tog spiska naučio sam od jednog izraelskog kapetana pre dvadeset godina. On se kleo u njega. Zato sam se kleo i ja, jer sam u to vreme bio na tronedeljnoj prekomandi, na zadatku s njim i često samo metar od njega, u samom Izraelu, ali i u Jerusalimu, na Zapadnoj obali pored Gaze, u Libanu, ponekad u Siriji, ponekad u Jordanu, u autobusima, u prodavnicama, na trotoarima prepunim ljudi. Neprestano sam gledao na sve strane posmatrajući ljude ne bih li uočio stavke sa spiska.

I posle dvadeset godina znam spisak napamet. I dalje zveram oko sebe. Čisto iz navike. Od nekih drugih ljudi naučio sam drugu mantru: Opažaj, ne gledaj, oslušuj, ne slušaj. Što više zapažaš, duže ćeš opstati.

Taj spisak sadrži dvanaest stavki ako se posmatra osumnjičeni muškog pola. Ako je u pitanju žena, onda ih ima jedanaest. Razlika je u tek obrijanoj bradi. Muškarci obriju bradu pred bombaški napad. Tako su manje upadljivi u masi i izgledaju manje sumnjivo. Zbog toga im koža tada bude bleđa na donjoj polovini lica jer nije bila izlagana suncu.

Međutim, mene nije zanimala obrijana brada.

Držao sam se spiska sa jedanaest stavki.

Posmatrao sam ženu.

Bio sam u Njujorku i vozio se metroom. Šesticom, linijom koja ide ispod Avenije Leksington, prema centru grada, u dva ujutru. Ušao

sam na južnom kraju perona u Blikerovoj ulici, u vagon u kome je bilo samo petoro ljudi. Kad su vagoni metroa puni, ima se utisak da su mali i u njima vlada neka intimna atmosfera. Kada su pak prazni, deluju ogromno i pusto, poput pećine. Noću svetla u njima kao da sijaju jače i rasipaju više toplote iako se ta ista svetla koriste i danju. To je u njima bio jedini izvor svetlosti. Sedeo sam raskrečen na klupi za dvoje severno od zadnjih vrata, u čelu vagona. Ostalih petoro putnika sedelo je južno od mene na dugačkim klupama sa strana, daleko jedno od drugog, odsutno gledajući pred sebe po širini vagona, troje sa leve strane, dvoje sa desne, tako da sam ih video iz profila.

Broj vagona je bio 7622. Jednom sam se šesticom vozio osam stanica sa nekim ludakom koji je o tom vagonu pričao toliko oduševljeno kao što većina ljudi govori o sportu ili o ženama. Tako sam saznao da je vagon 7622 model R142A, najnoviji u njujorškom sistemu, a proizvela ga je kompanija „Kawasaki” u Kobeu u Japanu, da su dopremljeni brodovima, prevezeni kamionima na ranžirnu stanicu u Dvesta sedmoj ulici, kranovima spuštteni na šine, odšlepani do Sto osamdesete ulice i tamo testirani. Saznao sam da može da pređe trista dvadeset hiljada kilometara bez nekih ozbiljnijih popravki. Saznao sam da je njegov automatizovani sistem oglašavanja podešen tako da muški glas izdaje instrukcije, a ženski obaveštenja, za šta se tvrdilo da je čista podudarnost, ali zapravo su šefovi transporta smatrali da je takva podela rada psihološki ubedljivija. Saznao sam od njega da ti glasovi dolaze sa televizije „Blumberg”, ali mnogo godina pre nego što je Majk¹ postao gradonačelnik. Saznao sam i da je na šinama bilo šest stotina primeraka R142A i da je svaki dugačak oko petnaest i po metara, a širok oko dva i po metra. Saznao sam i to da je vagon bez komandi, u kakvom smo onda bili i u kome sam se sada nalazio, projektovan da izdrži težinu najviše četrdeset ljudi koji sede i do sto četrdeset osmoro putnika koji stoje. Taj ludak s kojim sam se vozio raspolagao je svim tim podacima. I sâm sam mogao da vidim da su sedišta u vagonu plava i plastična, iste nijanse kao nebo u kasno leto ili kao uniforma britanskog vazduhoplovstva.

¹ Majkl Blumberg (1942), biznismen, političar, suosnivač i većinski vlasnik kompanije „Blumberg” i gradonačelnik Njujorka od 2002. do 2013. (Prim. prev.)

Video sam da su zidovi od stakloplastike po kojima ne mogu da se crtaju grafiti. Reklame na njima su se oslikavale kao u ogledalu tamo gde su se zidni paneli spajali s krovom, udaljavajući se od mene zbog perspektive. Video sam i male, vedre postere koji su vas pozivali da gledate određene televizijske emisije, da učite jezike, da lako dođete do diplome koledža i da pronađete unosan posao.

Video sam i obaveštenje policije koje je savetovalo: Ako primetite nešto, recite nešto.

Najbliže meni bila je jedna Južnoamerikanka. Sedela je sa moje leve strane, ispred prvih vrata, sama na klupi za osmoro, daleko od sredine vagona. Bila je sitna. Imala je između trideset i pedeset godina i izgledala kao da joj je mnogo vrućina i da je mnogo umorna. Nosila je izliza-nu kesu iz supermarketa preko ručnog zgloba i zurila je nekud iznad praznog mesta ispred sebe očima koje su bile previše umorne da bi išta videle.

Sledeći je bio muškarac s druge strane, koji je sedeo oko metar i po dalje. Sedeo je sam na klupi za osmoro. Možda je bio sa Balkana ili neke države pored Crnog mora. Imao je crnu kosu i izborano lice. Bio je žilav, iznuren od napornog rada i izloženosti lošim vremenskim uslovima. Oslanjao se na pod čitavom površinom stopala i bio nalakćen na kolena. Nije spavao, ali bio je na korak da zaspi. Bio je u onom stanju kada telesne funkcija privremeno uspore, kretao se iako je stajao u mestu, ljuljao se u ritmu pokreta vagona. Imao je pedesetak godina i nosio odeću koja nije bila primerena njegovim godinama. Vrećaste farmerice koje su mu sezale do listova, preveliku majicu sa logom NBA i prezimenom igrača za kog nisam čuo.

Treća je bila žena koja je možda dolazila iz zapadne Afrike. Ona je sedela sa leve strane, južno od središnjih vrata. Bila je umorna i sedela je nepomično, a njena crna koža izgledala je prašnjavo i sivo od premora i svetlosti vagona. Nosila je šarenu tkaninu obojenu tehnikom batik i maramu istog dezena vezanu preko kose. Oči su joj bile zatvorene. Njujork poznajem prilično dobro. Mogu sebe da nazovem građaninom sveta, a pošto je Njujork prestonica sveta, poznajem ovaj grad kao što Britanac poznaje London ili kao što Francuz poznaje Pariz. Znam kako

se sve odvija u njemu, ali ne na najdubljem nivou kao njegovi stanovnici. Međutim, nije teško pogoditi da su bilo kojih troje ljudi kao što je to troje u šestici, koji su se kasno noću ukrcali južno od Blikerove ulice i krenuli ka severu, čistači kancelarija koji su pošli svojim kućama iz noćne smene negde oko gradske većnice ili radnici po restoranima negde iz Kineske četvrti ili Male Italije. Verovatno su se zaputili u Hants Point u Bronksu ili možda čak u Pelam Bej, spremni da nakratko odremaju nemirnim snom pre nego što započne još jedan dug i naporan dan.

Četvrti i peti putnik bili su drugačiji.

Peti putnik je bio muškarac. Bio je otprilike mojih godina. Sedeo je na klupi za dvoje pod uglom od četrdeset pet stepeni dijagonalno od mene na suprotnom kraju vagona. Nosio je skupu odeću za svaki dan. Pantalone od kepera i majicu sa kragnom. Bio je budan. Gledao je nekud ispred sebe. Oči su mu stalno menjale fokus, kapci bi mu se skupili, kao da je na oprezu i da o nečemu razmišlja. Podsetile su me na oči igrača bejzbola. U njima se uvek ogledaju proračunatost i lukavost.

Međutim, ja sam posmatrao četvrtu putnicu.

Ako primetite nešto, recite nešto.

Sedela je sa desne strane vagona, sama na klupi za osmoro još dalje od mene, naspram iscrpljene žene iz zapadne Afrike i tipa sa očima igrača bejzbola i negde na polovini rastojanja između njih. Bila je belkinja u četrdesetim. Potpuno neupadljiva. Kosa joj je bila uredno očiššana, ali bez neke posebne frizure, i bila je previše crna da bi to bila njena prirodna boja. Bila je sva u crnom. Video sam je prilično dobro iz svog ugla. Tip najbliži meni sa desne strane i dalje je sedeo nagnut napred, pa sam zahvaljujući razmaku u obliku slova v između njegovih pognutih leđa i zida vagona imao jasan pogled bez prepreka ako se izuzme šuma čeličnih šipki od nerđajućeg čelika za pridržavanje.

Pogled nije bio savršen, ali video sam je dovoljno jasno da štrikliram svih jedanaest stavki sa onog spiska. Sve su zasvetlele crveno kao kad se podesi čitav niz trešnjica na automatu u Vegasu.

Prema priručniku izraelske kontraobaveštajne službe, gledao sam u bombaša-samoubicu.

DVA

Istog trena odbacio sam tu pomisao. Ne zbog profilisanja prema rasi. Belkinje su sposobne za sulude stvari koliko i sve ostale žene. Tu pomisao sam odbacio zbog taktičke nepraktičnosti. Odabir vremenskog okvira bio je pogrešan. Njujorška podzemna željeznica je sjajna meta za bombaša-samoubicu. Šestica je dobar izbor koliko i bilo koja druga linija, možda i bolja od ostalih. Staje ispod stanice Grand sentral. U osam ujutru ili šest uveče bude krcato, četrdesetoro sede, sto četrdeset osmoro stoje, sačekaj da se vrata otvore ispred još krcatijih perona i pritisneš dugme. Stotinu mrtvih, nekoliko stotina teško povređenih, panika, oštećena infrastruktura, moguć požar, najprometnije saobraćajno čvorište biće zatvoreno danima ili nedeljama i možda više niko neće smeti da prolazi tuda. Izuzetan uspeh za ljude čiji mozak funkcioniše po nekom principu koji mi ne razumemo baš najbolje.

Međutim, besmisleno je da to učini u dva ujutru.

I u vagonu sa samo šestoro ljudi. I u periodu kada su na peronima glavne stanice samo kese za smeće, prazne čaše za jednokratnu upotrebu i pokoji stari beskućnik na klupi.

Zaustavili smo se na stanici Astor plejs. Vrata su zaštitila i otvorila se. Niko nije ušao. Niko nije izašao. Vrata su se ponovo prigušeno zatvorila, motori su jauknuli i nastavili smo svojim putem.

Sve stavke sa spiska su i dalje važile.

Prva je bila očigledna i lako uočljiva: nije bila prikladno odevena za to doba godine. Pojasevi sa eksplozivom su dobijali sve savremenije varijante kao i rukavice za bejzbol. Uzmi parče debljeg platna dugačkog metar i širokog pola metra, presavij ga po dužini i dobićeš džep dubine trideset centimetara duž čitavog obima. Omotaj džep oko bombaša i

zašij ga na leđima. Rajsferšlusi i kopče te mogu navesti da se predomišliš. Ubaci niz štapova dinamita u džep čitavom dužinom, provuci žice kroz njih, ubaci eksere ili kuglične ležajeve u šupljine, zašij gornji rub i dodaj tregere da bi preuzeli težinu. Sveukupno delotvorno, ali sveukupno glomazno. Jedino može praktično da se prikrije nekoliko brojeva većom postavljenom zimskom jaknom. Na Srednjem istoku nikada nije toliko hladno da bi je čovek nosio, a u Njujorku je prikladna garderoba otprilike tri meseca godišnje.

Međutim, bio je septembar i bilo je vrelo kao da je leto, a u metrou je bilo još deset stepeni toplije. Ja sam nosio majicu sa kratkim rukavima. Četvrta putnica je nosila crnu perjanu jaknu marke „Nort fejs”, malo veći broj i zakopčanu do brade.

Ako primetite nešto, recite nešto.

Prešao sam na drugu stavku sa spiska. Ona se nije mogla odmah proveriti. Glasila je: robotski hod. To je izuzetno važno pred kontrolnim punktom ili u prepunoj tržnici ili ispred crkve ili džamije, ali ništa ne znači ako osumnjičeni sedi u javnom prevozu. Bombaši ne hodaju kao roboti zato što su van sebe od ushićenja pri pomisli na čas žrtvovanja koji se bliži, već zato što nose dvadeset kilograma tereta koji inače nikad nisu nosili, koji im se urezuje u ramena kroz grube tregere, a i zato što su drogirani. Lepa slika o mučeništvu ide samo dotle. Većina bombaša su zastrašeni glupaci sa komadom paste od sirovog opijuma između desni i obraza. To znamo zahvaljujući činjenici da pojas dinamita eksplodira uz karakterističan talas pritiska u obliku krofne koji rastrgne torzo u deliću nanosekunde i otkine glavu sa ramena. Ljudska glava nije zašrafljena za telo. Ona prosto stoji tako zbog gravitacije, a pridržavaju je koža, mišići, žile i tetive, ali te krhke biološke sponne ne mogu mnogo da pomognu kada dođe do silovite hemijske eksplozije. Moj mentor iz Izraela rekao mi je da je najlakše utvrditi da je napad na otvorenom izazvao bombaš-samoubica a ne auto sa podmetnutom bombom ili bombom u kutiji, tako što u prečniku od dvadeset pet do trideset metara od mesta eksplozije treba potražiti otkinutu ljudsku glavu, koja će verovatno i čudnovato ostati očuvana i neoštećena do te mere da će kasnije u ustima pronaći komadić opijuma.

Voz se zaustavio na Junion skveru. Niko nije ušao. Niko nije izašao. Zapahnuo nas je vreli vazduh sa perona uhvativši se ukoštac sa ovim rashlađenim unutra. Vrata su se opet zatvorila i voz je nastavio.

Treća, četvrta, peta i šesta stavka su varijacije na temu subjektivne procene: razdražljivost, znojenje, tikovi i nervoza. Premda je, po mom mišljenju, znojenje pre izazvano time što je subjektu vrućina nego zbog nerava. Zbog predebele odeće i dinamita. Dinamit je u suštini drvena pulpa natopljena nitroglicerinom i oblikovana u štapove veličine palice. Drvena pulpa je dobar termoizolator. Zato je znojenje prirodna reakcija. Međutim, razdražljivost, tikovi i nervoza su dragoceni pokazatelji. Ti ljudi u poslednjim uvrnutim trenucima života strepe, plaše se bola, ošamućeni su od opojnih sredstava. Po pravilu su iracionalni. Bilo da veruju potpuno, donekle ili da uopšte ne veruju u raj, u život u kome teče med i mleko na bujnim pašnjacima, među devicama, pod pritiscima ideologija ili očekivanja njihovih saboraca i porodica, odjednom shvate da su preduboko zaglibili i da više nema nazad. Busanje u grudi i govorancije o hrabrosti na tajnim sastancima su jedno. Konkretna dela su nešto sasvim drugo. Odatle potisnuta uspaničenost, uz sve vidljive znake po kojima se prepoznaje.

Kod četvrte putnice su se videli svi ti znaci. Izgledala je upravo kao žena koja se sprema da okonča svoj život zasigurno i izvesno koliko i da će voz stići na svoju poslednju stanicu.

Stoga, sedma stavka: disanje.

Dahtala je, plitko i kontrolisano. Uдах, izдах, uдах, izдах. Kao tehnika za ublažavanje bola tokom porođaja ili kao posledica prevelikog šoka ili pak kao poslednja, očajnička barijera da se ne zavrišti od užasa, straha i prestravljenosti.

Uдах, izдах, uдах, izдах.

Osma stavka: bombaši-samoubice koji se spremaju da obave svoj zadatak netremice pilje pred sebe. Niko ne zna zašto, ali snimci sa nadzornih kamera i svi preživeli očevici su u svojim izjavama to potvrdili. Bombaši zure pravo pred sebe. Možda su zeznuli stvar do tačke zastoja i pobojali se da će se neko umešati. Možda su kao deca i psi mislili da ih niko ne vidi ako oni nikog ne vide. Možda zbog poslednje preostale

trunčice savesti nisu mogli da gledaju ljude koje će ubrzo povesti sa sobom na onaj svet. Niko ne zna zašto, ali činjenica je da svi oni to rade.

I četvrta putnica je to radila. To je bila činjenica. Toliko je piljila kroz prozor ispred sebe da je pogledom mogla napraviti rupu u njemu.

Prvih osam stavki na spisku sam štriklirao. Nagnuo sam se napred na sedištu.

A onda sam stao. Ta pomisao je bila taktički besmislena. Vremenski okvir je bio pogrešan.

Utom sam ponovo pogledao. I ponovo se pomakao. Zato što su deveta, deseta i jedanaesta stavka bile prisutne i jasno uočljive, a one su bile najvažnije.